

MUSIQA FOLKLORINI BOSHLANG'ICH SINFLARIGA O'QUVCHILARIGA O'RGATISHNING VOSITA VA USULLARI.

Hamidova Hafiza Nabiyeva

Musiqqa ta'limi 2-bosqich magistri
<https://doi.org/10.5281/zenodo.7483485>

ARTICLE INFO

Received: 14th December 2022

Accepted: 23th December 2022

Online: 25th December 2022

KEY WORDS

Milliy an'analar, folklor qo'shiqlar.

ABSTRACT

Hozirgi kunda unib o'sib kelayotgan yosh avlodni milliy ananalarimizga sodiq qolgan holda kamol toptirishni o'z oldimizga maqsad qilib qoyar ekanmiz, bunda milliy ananalarimiz, kuy – qo'shiqlarimiz, qolaversa, folklor qo'shiqlarimizning o'rne beqiyosdir. O'quvchilarga musiqqa folklorini o'rgatishning o'ziga xos vositalari mavjud bo'lib ularni ma'lum usullar yordamida o'rgatish maqsadga muvofiq bo'ladi. Shunday ekan, boy merosimizni kelajak avlodga yetkazib berishda muhim vazifalarimizni belgilab olishimiz kerak.

Estetik tarbiya mazmunini shakllantirishda, birinchi navbatda, o'quvchilarda folklor qo'shiqlarini ansambl jo'rligida ijro etish, ko'pchilik bo'lib kuylash malakalarini hosil qilish lozim. Bu estetik tarbiya jarayonining umumiy muvaffaqiyatiga salbiy ta'sir etadi, mashg'ulotlarning qiziqarli bo'lishini cheklab qo'yadi. Bu o'rinda respublikamizda yashovchi turli millat xalqlarining milliy qo'shiq namunalaridan repertuarga kiritish, darsda kichik raqs dastasi bo'lishligiga erishish yaxshi samara beradi. Chunki ko'plab mumtoz qo'shiqlar, lapar va yallalar o'z tabiatiga ko'ra raqs jo'rligini talab qiladi. Ular o'zaro uyg'unlashganda ta'sir qudrati oshib, ijrochilar ham, tinglovchi va tomoshabinning ham ongiga zavqli huzur baxsh etadi.

Tabiiyki, yoshlarning zehni o'tkir, xotirasi kuchli, o'zlari juda qiziquvchan bo'ladi. Shu bilan birga, ularda taqlidchilik ham kuchli bo'ladi. O'z imkoniyatlarini hisobga olmasdan har qanday qo'shiqlarni kuylashga, o'z ovozlari majburan mashhur xonandalar ovoziga o'xshatib kuylashga harakat qiladilar. Bu o'rinda ham rahbar juda ehtiyotkorlik bilan ish tutishi, tushuntirish ishlarini olib borishi lozim bo'ladi. Rahbar havaskorlarga qo'shiq o'rgatayotganda ishni dastlab yengilroq, axloqiy-estetik jihatdan insonga tez ta'sir qila oladigan qo'shiqlardan boshlagani ma'qul. Shuningdek, rahbarning kuyni o'zi cholib, qo'shiqni me'yoriga yetkazib kuylab berishi yoki texnika vositalari orqali yozuvlarini eshittirishi havaskorlarning qiziqishini yanada oshiradi, tabiiylikka tomon ijobiy qadam qo'yiladi, taqlidchilikka intilish susayadi. Bu omil yuqorida zikr etib o'tgan fikrlarning muhimligini yana bir bor tasdiqlaydi. YA'ni o'quvchilarni folklor qo'shiqlari vositasida estetik tarbiyalash jarayonining mazmuni ularning individual ovoz imkoniyatlariga asoslanadi.

Repertuar tanlanayotganda respublikamizdagi mavjud taniqli ansambllar repertuaridan, mashhur xalq hofizlari, xonandalari bisotidagi har jihatdan mukammal asarlariga murojaat

qilish o'rinli bo'ladi. Shuningdek, 9 tomlik «O'zbek xalq muzikasi», zamonaviy bastakorlarning xalqona ruhda yaratgan va ijro qilib kelinayotgan qo'shiqlaridan, «Shashmaqom» tarkibidagi ayrim namunalardan tanlab repertuarga kiritish maqsadga muvofiqdir. Repertuar tanlashda rahbar o'z ishining mazmunli va ta'sirchan chiqishi uchun radio va televideniye orqali berilayotgan, konsertlarda ijro etilayotgan qo'shiqlarga ham alohida e'tibor berib, ulardan o'z ishida unumli foydalanishi talab etiladi.

Havaskorlar bilan ishlash juda murakkab va ko'p bosqichli ishdir. Shu o'rinda ish olib borishning quyidagi tashkiliy-pedagogik jihatlari diqqat markazida bo'lishi maqsadga muvofiq:

- darsga qatnashish istagini bildirgan yoshlarni har tomonlama tekshirib ko'rish kerak. Bunda ovozing yoqimlili, ovoz diapozoni, kuchi, nutqining ravonligi, so'zlarni aniq talaffuz qilish, eslash qobiliyati, ya'ni musiqiy xotirasi, hattoki tashqi qiyofasi va o'zini tutish holatlariga e'tibor berish;

- har bir havaskorning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish. Masalan, ba'zilar yaxshi ovoz bor bo'ladi-yu, lekin usulga tushmaslik, ritmni his etmaslik, kuy bilan jo'r bo'laolmaslik kabi kamchiliklar bo'ladi. Bunday holatlarda shoshilmasdan, uzoq vaqtni ko'zlab muayyan reja asosida ish olib borish;

- ba'zi havaskorlarda hayajonlanish kuchli bo'ladi. Ularda yaxshi ovoz, ijrochilik qobiliyati bo'lsa-da, uni ko'pchilik oldida namoyish qila olmaydi, ovozi qaltiraydi, so'zlarni esdan chiqaradi, musiqadan yoki usuldan chiqib ketadi. Bunday holatlarda sahnada ishlash mas'uliyati va ma'naviyati bo'yicha tashkiliy-tarbiyaviy ishlar olib borishga mashg'ulotlar mazmunida munosib o'rin ajratish;

- xalqimizning eng yaxshi qo'shiqlarini, ularni mashhur xonandalar ijrosidagi namunalari bilan texnik vositalar yordamida eshittirilib borilishi havaskorlarning ijrochilik malakalari o'sishiga ijobiy ta'sir etadi;

- taniqli xonandalar, xalq hofizlari bilan uchrashuvlar o'tkazib turish, ular bilan suhbatlar uyushtirish, so'ngra qo'shiq tinglash kabi tadbirlar juda samarali ish shakllaridan hisoblanadi. Bunday tadbirlarda yoshlarning iste'dodi, shubhasiz, rivojlanib boradi.

Estetik tarbiyaning ta'sirchan vositalaridan biri ommaviylik, ya'ni havaskorlik darslari va ular bilan birgalikda uyushtiriladigan estetik tadbirlarga o'quvchilar ommasini iloji boricha ko'proq qamrab olishdir. Bu esa o'quvchilarda g'oyaviy-estetik, ilmiy-nazariy bilimlarni mustahkamlab borishda samarali vositadir. Muhimi, ularni amaliyot bilan bog'lash, onglilik bilan emotsionallik doimo bir-biri bilan o'zaro aloqada bo'lishini, estetik tarbiya va estetik faoliyat juda ko'p ko'rinishlarga ega bo'lishini ta'minlash talab etiladi.

O'quvchilarni folklor qo'shiqlari vositasida estetik tarbiyalashda avtoritar san'at va uning namunalaridan foydalanish ham tarbiya jarayoni mazmunida turli-tuman shakllarda o'z aksini topmog'i lozim. Zero, aynan yuksak saviyada, professional darajada haqiqiy usta san'atkor tomonidan ijro etilgan asar, bizning misolimizda xalq qo'shig'i ta'sirchan vosita hisoblanadi.

Folklor qo'shiqlari vositasida o'quvchilarni estetik tarbiyalashda faqat san'at tadbirlari bilan cheklanib qolmaslik lozim. Shu bois biz o'z tadbirlarimizga Toshkentdan va boshqa joylardan taniqli san'atkorlar, yozuvchilar, olimlar, bastakorlar, xonandalar, taniqli musiqa mutaxassislarni taklif qilib, ular bilan suhbatlar, uchrashuv kechalari o'tkazdik.

Yozuvchilarning hozirgi adabiy jarayonlar, ijodiy o'ylar va ijodlari haqidagi, keyingi paytlarda yaratgan asarlari to'g'risidagi hikoyalari, talablar bilan savol-javoblari, bastakorlarning qo'shiq, kuy yaratish borasidagi suhbatlari, xonandalarning o'z repertuarlaridagi eng yaxshi qo'shiqlarni ijro etishlari estetik tarbiyaga qaratilgan tadbirlarimizning mazmundorligini oshirishda katta ahamiyat kasb etdi. Bularning barchasi yig'ilib, nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog'lash ishiga samarali ta'sir qildi. Mazkur tadbirlar shunchaki bir tadbir doirasidan chiqib, o'quvchilar bilan uchrashuv mehmonlarning jonli muloqotiga aylanib ketdi. Qizg'in muloqot davomida o'quvchilar san'at va adabiyot ijodkorlari bilan erkin muloqotda bo'lib, o'zlarini qiziqtirgan savollariga javob oldilar, bu esa ularning ongiga, hissiyotiga, dunyoqarashlariga ta'sir qilib, ma'naviy olamlarini yanada boyitdi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Nurmatov.H Musiqa va estetik madaniyat. Musiqa o'qituvchilari uchun metodik tavsiyalar.T.TD.P.I,1992-3b